

The role of internal environmental factors nezaja in formulating military strategies for the southeastern region of the country

Davood Aghamohammadi¹ | Mahdi fathabadi^{2✉} | Mohsen Moradian³ | Mohammad Bagher Daneshashtiani⁴

1. College of War, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran. E-mail: Mohamad22b@gmail.com

2. Corresponding Author, College of War, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran. E-mail: www.mahdi.fathi.5338@gmail.com

3. College of War, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran. E-mail: Mohsen.moradian7@gmail.com

4. College of War, AJA Command and Staff University, Tehran, Iran. E-mail: bagherdanesh@gmail.com

Article Info

Article type:
Research paper
Article

Article history:

Received
02 May 2025
Received in revised form
16 July 2025
Accepted
28 July 2025
Published online
22 September 2025

Keywords:

Southeast of the country, military strategy, internal environment

ABSTRACT

This applied research examines the internal environmental factors of the Ground Force of the Islamic Republic of Iran Army (GFIAM) in formulating military strategies to confront regional threats in the southeastern part of the country. With a mixed-methods approach (qualitative-quantitative), the research focuses on identifying GFIAM's internal strengths and weaknesses in responding to security challenges, employing a descriptive research method with a mixed-methods approach.

In the qualitative phase, 17 strategic experts (theoretical saturation) were examined through in-depth semi-structured interviews. In the quantitative phase, researcher-made questionnaires were distributed among 54 members of related military and civilian organizations, with sample size adequacy confirmed based on Cochran's formula. For data enrichment, documentary studies, review of directives, and content analysis of credible sources were utilized.

Data analysis using combined Delphi and content analysis methods led to the identification and validation of 25 key indicators within 10 main internal environmental factors of GFIAM. The results of this research, derived from the convergence of qualitative and quantitative data, can significantly assist GFIAM decision-makers and planners in strengthening internal strengths and addressing weaknesses to improve combat readiness and effectively counter regional threats.

Cite this article: Aghamohammadi, Davood., fathabadi, Mahdi., Moradian, Mohsen., Daneshashtiani, Mohammad Bagher. (2025). The role of internal environmental factors nezaja in formulating military strategies for the southeastern region of the country. *Warfare Study Quarterly*, 25 (7), 125-153. DOI: 10.22034/qjws.2025.2055269.1274

© The Author(s)

Publisher: Command and Staff University

نقش عوامل محیط داخلی نزاجا در تدوین راهبردهای نظامی منطقه

جنوب شرق کشور

داوود آقامحمدی^۱ | مهدی فتح‌آبادی^۲ | محسن مرادیان^۳ | محمدباقر دانش‌آشتیانی^۴

۱. دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران، رایانامه: Mohamad22b@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران، رایانامه:

www.mahdi.fathi.5338@gmail.com

۳. دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران، رایانامه: Mohsen.moradian7@gmail.com

۴. دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران، رایانامه: bagherdanesh@gmail.com

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: این پژوهش کاربردی به بررسی عوامل محیط داخلی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا) در تدوین راهبردهای نظامی برای مواجهه با تهدیدات منطقه‌ای در جنوب شرق کشور می‌پردازد. تحقیق به شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی نزاجا در پاسخگویی به چالش‌های امنیتی متمرکز و روش پژوهش توصیفی با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) است. در بخش کیفی، ۱۷ نفر از خبرگان راهبردی (اشباع نظری) با مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته مورد بررسی و در بخش کمی، پرسش‌نامه‌های محقق ساخته بین ۵۴ نفر از اعضای سازمان‌های لشکری و کشوری مرتبط توزیع شد که کفایت حجم نمونه بر اساس کوکران احراز شده است. برای غنای داده‌ها، از مطالعات اسنادی، بررسی دستورات عمل‌ها و تحلیل محتوای منابع معتبر بهره گرفته شد.

مقاله پژوهشی

کلیدواژه‌ها: جنوب شرق کشور، راهبرد نظامی، محیط داخلی

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های ترکیبی دلفی و تحلیل محتوا، منجر به شناسایی و تأیید ۲۵ شاخص کلیدی در قالب ۱۰ عامل اصلی محیط داخلی نزاجا گردید. نتایج این پژوهش، که از همگرایی داده‌های کیفی و کمی حاصل شده، می‌تواند به تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان نزاجا در جهت تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف داخلی، برای بهبود آمادگی رزمی و مقابله مؤثر با تهدیدات منطقه‌ای کمک نماید.

استناد: آقامحمدی، داوود. فتح‌آبادی، مهدی. مرادیان، محسن. دانش‌آشتیانی، محمدباقر. (۱۴۰۴). نقش عوامل محیط داخلی نزاجا در تدوین راهبردهای نظامی منطقه جنوب شرق کشور. *فصلنامه مطالعات جنگ*، ۲۵ (۷)، ۱۲۵-۱۵۳.

DOI: 10.22034/qjws.2025.2055269.1274

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

برنامه‌ریزی راهبردی، به‌مثابه یک ضرورت حیاتی برای بقای هر سازمان در محیطی پویا و رقابتی، بر دو پایه اساسی استوار است: تحلیل جامع محیطی و تدوین راهبرد. این فرایند نه‌تنها نیازمند پایش مستمر محیط بیرونی برای شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات بالقوه است، بلکه ارزیابی دقیق قابلیت‌ها و محدودیت‌های داخلی (نقاط قوت و ضعف) سازمان را نیز شامل می‌شود (پورتر، ۱۹۸۰: ۹۵؛ هانگر و ویلن، ۲۰۲۰: ۱۱۲). درواقع، موفقیت در تدوین و اجرای راهبردها، به درک عمیق از تعامل این عوامل درونی و بیرونی بستگی دارد.

جمهوری اسلامی ایران، با موقعیت ژئوپلیتیکی منحصربه‌فرد، دارای مرزهای گسترده زمینی و دریایی است که آن را کانون توجه قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای ساخته است. این موقعیت، در کنار تعدد همسایگان و ماهیت پیچیده تهدیدات امنیتی معاصر، لزوم برخورداری از نیروهای مسلح آماده و انعطاف‌پذیر را دوچندان می‌کند. نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا) به‌عنوان یکی از ارکان اصلی دفاعی کشور، مسئولیت حیاتی حفظ امنیت در مناطق جغرافیایی مختلف را بر عهده دارد. در این میان، قرارگاه منطقه‌ای جنوب شرق نزاجا، به دلیل ویژگی‌های خاص اقلیمی، مذهبی، قومی، و به‌ویژه موقعیت سوق‌الجیشی خود، از حساس‌ترین و راهبردی‌ترین مناطق محسوب می‌شود.

در شرایط کنونی، با توجه به تحولات سریع ژئوپلیتیکی، ازجمله مباحث جهانی‌سازی، ظهور ائتلاف‌های منطقه‌ای جدید (نظیر پیمان ابراهیم) و تشدید تهدیدات نظامی بالقوه علیه جمهوری اسلامی ایران، شناسایی و تحلیل دقیق عوامل مؤثر بر راهبردهای دفاعی، به‌ویژه در سطح سازمانی و داخلی نزاجا، از اهمیت حیاتی برخوردار است. بااین‌حال، بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد که عمده پژوهش‌ها در این حوزه، بیشتر بر تحلیل عوامل محیط خارجی و تهدیدات بیرونی متمرکز بوده‌اند (عزیزی، ۱۳۸۷: ۱۵؛ نوذری، ۱۳۹۹: ۱۵). این خلأ پژوهشی، به معنای کم‌توجهی به بررسی سامانه‌ای و عمیق نقاط قوت و ضعف داخلی نزاجا در این منطقه حساس است که می‌تواند منجر به از دست رفتن فرصت‌ها یا تشدید آسیب‌پذیری‌ها در مواجهه با چالش‌های امنیتی آتی گردد.

بنابراین، با توجه به پیچیدگی پدیده‌های امنیتی و نیاز به درک همه‌جانبه از عوامل مؤثر، این پژوهش از رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) بهره می‌گیرد. روش کیفی با امکان کاوش عمیق دیدگاه خبرگان و کشف ابعاد پنهان، و روش کمی با قابلیت اعتبارسنجی و تعمیم‌پذیری یافته‌ها، بستر مناسبی را برای تحلیل جامع عوامل محیط داخلی فراهم می‌آورد. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و ارزیابی نقاط قوت و ضعف داخلی نیروی زمینی ارتش در منطقه جنوب شرق کشور است. بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش عبارت است از: عوامل محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) مؤثر در تدوین راهبردهای نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با تهدیدات منطقه جنوب شرق کشور کدام‌اند؟

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش:

مبانی نظری:

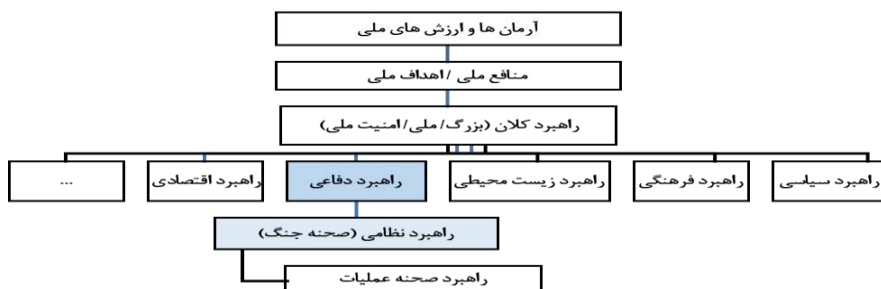
راهبرد نظامی: راهبرد نظامی بین راهبرد دفاعی (یک سطح بالاتر) و راهکنش (یک سطح پایین‌تر) قرار گرفته و آن‌ها را به‌طور کامل به هم متصل می‌کند و ماهیتاً مقام رهبری کننده و اقدامات راه کنشی را دارا است. اگر اقدامات راه کنشی و عملیات منفرد تابع یک راهبرد نظامی مشخص نباشد هیچ هدف کلی را تأمین نمی‌کند. (آقامحمدی، ۱۳۹۷: ۴۴)

محیط داخلی: محیطی است که (عوامل آن محیط) بر سازمان تأثیر می‌گذارد یا از آن تأثیر می‌پذیرد و تحت کنترل سازمان می‌باشند و یا سازمان بر آن‌ها نفوذ بسیار زیادی دارد. (افشردی، ۱۳۹۸: ۶۵)

تهدید: قابلیت‌ها، نیت و گاه اقدام دشمنان بالقوه و بالفعل برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز نزاجا به علائق و مقاصد امنیت ملی به‌نحوی که ثبات سیاسی و امنیت کشور به خطر افتد. (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۰)

سطوح راهبرد به‌طور صد در صد در اختیار نظامیان نیست و به‌طور صد در صد در اختیار سیاست‌مداران نیست بلکه ترکیبی از این طیف است. در حال حاضر کشورها دارای راهبردهایی هستند از جمله «راهبرد کلان» «راهبرد بزرگ» «راهبرد ملی» «راهبرد امنیت ملی» که منظور همگی راهبرد کلان و خط‌مشی رهبران کشور برای اداره امور ملی و پیشبرد کلیت کشور به‌سوی اهداف ملی در مسیر آرمان‌ها و ارزش‌های ملی است و راهبرد

نظامی در واقع بخشی از آن بوده و از اجزای آن به شمار می‌رود. در این پژوهش از نمودار شماره (۱) (آقامحمدی، ۱۴۰۱: ۳) و جدول شماره (۱) جهت بررسی سطوح راهبرد در نیروهای نظامی ایران بهره‌برداری شده است.

نمودار (۱) سطوح راهبرد

جدول شماره (۱) سطوح راهبرد در نیروهای نظامی ایران

سطح کل سازمان ^۱ (ارتش)
بازدارندگی یا اقدام (دفاع یا تهاجم)
سطح نیرویی (رشته‌های کاری) ^۲
نیروهای زمینی، هوایی، دریایی، پدافند، بسیج، سپاه قدس، فراجا
سطح وظیفه‌ای ^۳
راهبرد وظیفه‌ای: راهبرد نیروی انسانی، اطلاعات، عملیات، آموزش و ...
راهبرد یگانی: یگان‌های پیاده، هوایرد، مکانیزه، زرهی، مهندسی، توپخانه و ...

در هنگام تدوین راهبرد بایستی به آرمان‌ها و منافع درازمدت کشور که ریشه در حقایق دارند توجه ویژه نمود (جهانشاهی، ۱۳۹۷: ۵۰) و ارکان جهت ساز یکی از مؤلفه‌های اصلی برای تدوین راهبرد است.

۱- Corporate Strategy

۲-Business Strategy

۳-Functional Strategy

ارکان جهت ساز: ارکان جهت ساز راهبرد نظامی هم چون سایر راهبردهای ملی به دودسته ارکان عمومی یا مشترک و ارکان اختصاصی تقسیم و دسته‌بندی می‌شوند. (دانش‌آشتیانی، ۱۴۰۱: ۴۵).

اهم ارکان جهت ساز جهت اتخاذ راهبردهای نظامی در ج.ا.ا و پیرو آن در نیروی زمینی ارتش ج.ا.ا که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند و بخش‌هایی که مرتبط با موضوع پژوهش بوده‌اند، از آن‌ها جهت استناد استفاده گردیده است عبارت‌اند از:

- منابع دینی

- تدابیر و اندیشه‌های حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و فرامین حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، (افتخاری، ۱۳۸۸: ۵۹)

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران

- سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، (قیصری، ۱۳۹۵: ۵۷)

- برنامه هفتم توسعه کشور

- تجربه جنگ‌های گذشته و دفاع مقدس، (نیکجو، ۱۳۸۵: ۲۰۱)

- سازمان، اهداف و وظایف اصلی، (حیدرپور، ۱۴۰۱: ۷۲)

- الگوی فرآیند طرح‌ریزی راهبردی نظامی سایر کشورها، (کلانتری، ۱۳۹۴: ۳۲)

محیط: از عوامل مهم تأثیرگذار بر تدوین راهبرد نظامی است که شامل:

- عوامل مربوط به محیط داخلی

- عوامل مربوط به محیط خارجی

در واقع تمام سازمان‌ها در حوزه‌های وظیفه‌ای‌شان دارای نقاط قوت و ضعف هستند و هیچ سازمانی به‌طور مساوی در تمام حوزه‌ها قوی و ضعیف نیست. (دیوید، ۱۳۹۹: ۹۳)

برای تحلیل محیط داخلی، از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، روش‌های میدانی و نظر صاحب‌نظران، عوامل محیطی مؤثر (نقاط قوت، ضعف) در تحقیق احصاء و شناسایی گردیده و سپس با تقلیل و اصلاح، عوامل ده‌گانه مؤثر در ارزیابی محیط داخلی نزاجا به شرح جدول (۲) دسته‌بندی گردیدند.

جدول شماره (۲) عوامل ده‌گانه مؤثر در ارزیابی محیط داخلی نزاجا

عوامل مؤثر در ارزیابی محیط داخلی نزاجا

Op	امور عملیات ^۱	۱
Ed	امور آموزش ^۲	۲
St	امور ساختار و سازمان ^۳	۳
In	امور اطلاعات ^۴	۴
Fa	امور فاوا ^۵	۵
Hu.r	امور نیروی انسانی ^۶	۶
Bu.c	امور بودجه و اعتبارات ^۷	۷
Lo	امور آماد و پشتیبانی ^۸	۸
En.s.c	امور مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی ^۹	۹
C.b.v	امور فرهنگی، اعتقادی، ارزشی ^{۱۰}	۱۰

پیشینه‌های پژوهش:

جدول (۳) پیشینه تحقیقات انجام شده

عنوان	پژوهش‌گران و محل نشر	روش اجرای تحقیق و جامعه آماری	نتایج تحقیق
سناریوهای راهبردی صحنه‌های جنگ آینده ج.ا.ا	مرکز مطالعات راهبردی آجا، امیر سرتیپ خلبان نصیرزاده (مجری پژوهش) و همکاران، ۱۳۹۶	روش آینده‌پژوهی - سناریونویسی شوارتز، خبرگان دانش آینده‌پژوهی در نیروهای مسلح به تعداد ۱۶ نفر	۱- جنگ نیابتی (بازیگران دولتی) ۲- جنگ نیابتی (بازیگران غیردولتی) ۳- بی‌ثبات‌سازی داخلی (براندازی) و ناامن‌سازی مرزها ۴- جنگ تلفیقی ۵- صلح سرد ۶- جنگ تلفیقی (ترکیبی و هوشمند) ۷- اقتدار ج.ا. ایران ۸- مه‌ار راهبردی (جنگ اطلاعاتی)
الزامات و چالش‌های	دانشجویان دوره پنجم دکتری فرماندهی	توصیفی-تحلیلی، اسناد و آثار منتشره	الف- الزامات طرح‌ریزی عملیات مشترک در منطقه. ج. ش از جمله: سطح مناسب

۱-Op: Operations

(جهت ایجاد اختصارات از حروف ابتدایی کلمات استفاده شده است)

۲-Ed: Education

۳-St: Structure and organization

۴-In.a: Information affairs

۵-Fa: Fava- Information and Communications Technology

۶-Hu.r: human resources affairs

۷-Bu.c: Budget and credits

۸-Lo:Logisticsand support

۹-En.s.c: Engineering and support of combat services

۱۰-C.b.v: Cultural, belief, value

<p>هماهنگی بین نیروهای مسلح، شناخت نیروها از مأموریت، مقدمات و محدودیت‌های یکدیگر، وجود دکترین،...ب- چالش‌ها شامل: نبود تفکر و اندیشه مشترک در بین کارکنان نیروهای چهارگانه ارتش برای طرح‌ریزی عملیات مشترک، به‌روز نبودن آیین‌نامه‌های بومی و... پ- الزامات اجرا شامل: اصول فرماندهی و کنترل موردنیاز در عملیات مشترک، دانش و تجربه، تخصص و مهارت در اجرای عملیات مشترک و...ت- چالش‌ها شامل: نبود ساختار سازمانی مناسب در آجا برای اجرای عملیات مشترک، عدم هماهنگی و تعامل لازم بین نیروها و...</p>	<p>پیرامون موضوع و کارشناسان</p>	<p>عملیات مشترک و مرکب، دانشکده جنگ دافوس آجا، ۱۳۹۹</p>	<p>طرح‌ریزی و اجرای عملیات مشترک ارتش ج.ا.ا در منطقه جنوب شرق</p>
<p>۱-انتظارات فرمانده معظم کل قوا (مدظله‌العالی) و اسناد بالادستی موضوع. ۲-قابلیت تیپ‌های رزمی موجود در کشور ۳-تهدیدات احتمالی آینده در حوزه مأموریت نزاجا ۴-قابلیت مطلوب سامانه رزم زمینی برای مقابله با تهدیدات آینده ۵-قابلیت موجود سامانه رزم زمینی برای مقابله با تهدیدات آینده ۶- شکاف بین قابلیت موجود و مطلوب سامانه‌های رزم زمینی ۷-راه‌کارهای ارتقا، قابلیت تیپ‌های رزمی برای مقابله با تهدیدات آینده.</p>	<p>نشست تخصصی مدت‌دار و به‌صورت جلسات خبرگی، جامعه خبرگی ۴۶ نفر</p>	<p>سرتیپ دوم دکتر داود آقامحمدی و همکاران، مرکز مطالعات راهبردی آجا، شهریور ۱۴۰۱</p>	<p>قابلیت‌های تیپ‌های رزمی نزاجا برای مقابله با تهدیدات آینده</p>
<p>کمبود تسهیلات برای تأمین نیازهای معیشتی مرزنشینان در مرزهای شرقی- کمبود تسهیلات برای تأمین نیازهای معیشتی کارکنان مرزی در مرزهای شرقی- کمبود امکانات و تجهیزات در یگان‌های مرزی ناجا در مرزهای شرقی کمبود خدمات بهداشتی و آموزشی در</p>	<p>توصیفی-تحلیلی</p>	<p>سرهنگ سعید قنبری جانباز-دافوس آجا ۱۳۹۲</p>	<p>آمایش سرزمینی و امنیت سیستان و بلوچستان (میرجاوه)</p>

مناطق مرزی- ضعف ملیت‌گرایی و واگرایی قومی در مناطق مرزی- کمبود آموزش‌ها و آگاهی لازم در مورد برقراری امنیت به مردم مناطق مرزی- حفظ و تأمین منافع ملی در خارج از مرزهای کشور			
تعداد ۱۴ راهبرد کلان امنیتی به ترتیب اولویت در شش حوزه ۱- اقتصادی ۲- سیاسی ۳- اجتماعی ۴- فرهنگی ۵- امنیتی و نظامی ۶- طبیعی (فیزیکی) به‌دست آمده است.	از منظر هدف کاربردی- توسعه‌ای و با روش توصیفی، تحلیلی و همبستگی، جامعه آماری ۴۲ نفر	محمدرضا شعبانی اصل، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ۱۳۹۲	راهبرد امنیتی ج.ا.ا در استان سیستان و بلوچستان مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی

روش‌شناسی پژوهش:

نوع و روش تحقیق: این پژوهش از منظر هدف، کاربردی و از منظر روش، توصیفی- تحلیلی با رویکرد آمیخته (کیفی- کمی) است. رویکرد آمیخته به‌منظور تلفیق نقاط قوت هر دو رویکرد، افزایش اعتبار یافته‌ها و دستیابی به درکی عمیق‌تر و جامع‌تر از پدیده مورد مطالعه (عوامل محیط داخلی نزاجا) به کار گرفته شده است. این رویکرد، امکان همگرایی داده‌ها و تکمیل دیدگاه‌ها را فراهم می‌آورد.

جامعه و نمونه پژوهش:

بخش کیفی (مصاحبه و دلفی):

جامعه آماری در بخش کیفی شامل خبرگان و متخصصان حوزه راهبردی و نظامی مرتبط با نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا) بود. نمونه‌گیری در این بخش به روش هدفمند و گلوله برفی انجام گرفت. معیارهای دقیق انتخاب خبرگان شامل:

- حداقل ۱۵ سال سابقه خدمت مرتبط در حوزه‌های راهبردی، عملیاتی، اطلاعاتی، آموزشی و پشتیبانی
- تصدی پست‌های کلیدی مدیریتی یا مشورتی (با رتبه ۱۷ و بالاتر) در سطوح عالی تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی.
- حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته‌های مرتبط با مدیریت راهبردی، علوم دفاعی، یا روابط بین‌الملل.

- دارا بودن شناخت عمیق و به‌روز از تهدیدات منطقه‌ای، دکترین نظامی و قابلیت‌های داخلی نزاجا، به‌ویژه در منطقه جنوب شرق کشور (با توجه به تمرکز پژوهش). این رویکرد ترکیبی به‌منظور تضمین تنوع تخصصی (فرماندهی، عملیات، پدافند، اطلاعات و آموزش) و دستیابی به اشباع نظری (Theoretical Saturation) در داده‌های کیفی اتخاذ شد. مجموعاً ۱۷ نفر از خبرگان واجد شرایط پس از انجام مصاحبه‌های عمیق، در فرآیند دلفی نیز مشارکت داشتند. علاوه بر مصاحبه با خبرگان، اسناد و مدارک رسمی مرتبط با حوزه پژوهش موجود در ارتش جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های نیروهای مسلح، به‌ویژه نزاجا، نیز به‌عنوان بخشی از منابع اطلاعاتی و جامعه مورد مطالعه در این بخش در نظر گرفته شدند.

بخش کمی (پرسشنامه):

جامعه آماری در بخش کمی پژوهش شامل ۵۴ نفر از افراد کلیدی و ذی‌صلاح سازمانی (نظامی و غیرنظامی) بود که بر اساس نگاه راهبردی و اشراف به موضوع پژوهش، برای پاسخ به پرسشنامه انتخاب شدند. این حجم نمونه به‌صورت تمام شمار (Census) در نظر گرفته شد؛ بدین معنا که تمامی افراد واجد شرایط و در دسترس که دارای ویژگی‌های خاص (نگاه راهبردی و آگاهی از موضوع) بودند، در پژوهش مشارکت داده شدند. این انتخاب با توجه به ماهیت تخصصی و محدود بودن جامعه آماری در محیط‌های نظامی، و به‌منظور پوشش حداکثری دیدگاه‌های متخصصان عملیاتی و استراتژیک، صورت پذیرفت.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها:

جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها به‌صورت میدانی و کتابخانه‌ای و طی چند مرحله انجام شد: شناسایی اولیه عوامل (بخش کیفی): در گام نخست، با استفاده از مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با ۱۷ نفر از خبرگان، عوامل محیط داخلی نزاجا به‌صورت اکتشافی شناسایی و لیست اولیه آن‌ها تدوین گردید. این مرحله پایه و اساس تدوین پرسشنامه مقدماتی را فراهم آورد.

پالایش و اجماع سنجی (روش دلفی):

برای پالایش، اولویت‌بندی و دستیابی به اجماع بر روی عوامل شناسایی‌شده، از روش دلفی اصلاح‌شده (Modified Delphi Method) در سه دور متوالی با همان ۱۷ نفر خبرگان بخش کیفی استفاده شد. این فرآیند شامل:

دور اول (کیفی): مصاحبه‌های اولیه و جمع‌آوری دیدگاه‌های باز. دور دوم (کمی): ارائه لیست اولیه عوامل در قالب یک پرسشنامه برای رتبه‌بندی اهمیت (طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای) و ارائه بازخوردهای کیفی. دور سوم (کمی): ارائه بازخوردهای آماری دور قبل (میانگین رتبه‌ها و انحراف معیار) به همراه نظرات ناشناس سایر خبرگان، جهت بازبینی و حرکت به سمت اجماع. معیار توقف اجماع، دستیابی به ضریب همبستگی کندال W بالای ۰.۷۰ و یا عدم تغییر معنی‌دار در رتبه‌بندی‌ها بود. این فرآیند منتج به شناسایی و تأیید ۲۵ شاخص کلیدی در قالب ۱۰ عامل اصلی گردید.

تدوین و تکمیل پرسشنامه (ابزار کمی): بر اساس نتایج حاصل از فاز کیفی و اجماع دلفی، یک پرسشنامه محقق ساخته در قالب طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت طراحی و تدوین گردید (پرسشنامه اصلی یا نهایی). این پرسشنامه، ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها از ۵۴ نفر جامعه آماری در بخش کمی بود.

روایی و پایایی پرسشنامه:

روایی: روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظرات خبرگان و متخصصان و محاسبه شاخص روایی محتوایی (Content Validity Index - CVI) مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. این روایی اطمینان داد که گویه‌ها به درستی مفهوم مورد نظر را می‌سنجند. **پایایی:** پایایی پرسشنامه از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی گردید. نتایج پیش‌آزمون بر روی یک نمونه آزمایشی نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰.۷۵ است، که نشان‌دهنده پایایی مطلوب و سازگاری درونی بالای گویه‌های پرسشنامه است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها:

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای آماری و با توجه به ماهیت داده‌ها و اهداف پژوهش صورت گرفت:

تحلیل محتوا (در بخش کیفی): در بخش کیفی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و جلسات خبرگی با استفاده از فنون تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفت. این روش به شناسایی مضامین اصلی، کدگذاری و استخراج عوامل و شاخص‌های کلیدی کمک کرد.

آمار توصیفی و استنباطی (در بخش کمی):

بررسی توزیع داده‌ها: به‌منظور تعیین توزیع داده‌ها و بررسی نرمال بودن آن‌ها، از آزمون‌های کشیدگی (Kurtosis) و چولگی (Skewness) استفاده شد. نتایج این آزمون‌ها نشان داد که داده‌ها از توزیع نرمال پیروی نمی‌کنند (داده‌ها ناپارامتریک هستند) و مقیاس اندازه‌گیری متغیرها نیز رتبه‌ای و ترتیبی بود که توجیهی قوی برای استفاده از آزمون‌های ناپارامتریک فراهم می‌آورد. این امر از کاربرد تحلیل‌های پارامتریک مانند تحلیل عاملی (که مستلزم نرمال بودن داده‌ها و مقیاس فاصله‌ای/نسبی است) در این پژوهش جلوگیری کرد.

آزمون فریدمن: برای تعیین اولویت و رتبه‌بندی عوامل محیط داخلی از دیدگاه خبرگان، از آزمون رتبه‌بندی فریدمن در سطح اطمینان ۹۵ درصد بهره گرفته شد. این آزمون، به دلیل ناپارامتریک بودن و مناسب بودن برای مقایسه رتبه‌ها در بیش از دو گروه وابسته، انتخاب گردید.

آزمون خی دو: به‌منظور تعیین دیدگاه پاسخ‌دهندگان (قوت یا ضعف) نسبت به هر یک از گویه‌ها و بررسی سطح معناداری اختلاف‌نظرها، از آزمون خی دو استفاده شد. این آزمون برای تحلیل داده‌های کاتگوریکال (دسته‌ای) مناسب است و به تعیین معناداری ارتباط بین متغیرها (نظیر طبقه‌بندی عوامل به قوت یا ضعف) کمک می‌کند. درنهایت، نقش هر یک از عوامل در قالب نقاط قوت و ضعف تحلیل و بر اساس میانگین نمرات (با رتبه‌های) آن‌ها، رتبه‌بندی گردید.

تلفیق داده‌ها:

در این پژوهش، تلفیق داده‌های کیفی و کمی به‌صورت مدل همگرایی (Convergent Parallel Design) انجام گرفت. بدین‌صورت که داده‌های کیفی و کمی به‌صورت موازی جمع‌آوری و تحلیل شدند و سپس در مرحله تفسیر، نتایج حاصل از هر دو بخش با یکدیگر مقایسه، همگرا و تفسیر گردیدند. این رویکرد به‌منظور: اعتبارسنجی متقابل یافته‌ها: نتایج کیفی با داده‌های کمی تأیید و غنی شدند و بالعکس. درک جامع‌تر: ترکیب دیدگاه‌های اکتشافی کیفی با تعمیم‌پذیری نسبی یافته‌های کمی. کاهش سوگیری: مقایسه داده‌ها از منابع مختلف (مصاحبه خبرگان، پرسشنامه) به شناسایی نقاط قوت و ضعف و جلوگیری از سوگیری در نتایج نهایی کمک شایانی نمود.

خروجی نهایی، استخراج فهرستی جامع و اولویت‌بندی شده از نقاط قوت و ضعف محیط داخلی نزاجا بر اساس یکپارچه‌سازی شواهد کیفی و کمی بود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها:

در این بخش، به منظور شناسایی و دسته‌بندی عوامل محیطی مؤثر بر راهبردهای نظامی نزاجا در منطقه جنوب شرق، از داده‌های حاصل از بررسی اسناد و مدارک مرتبط با راهبردهای نظامی نزاجا، نظرات جامعه خبرگی، انتظارات و مطالبات فرماندهی کل معظم قوا و اسناد بالادستی در حوزه تهدیدات منطقه جنوب شرق استفاده شد. نتایج این بررسی‌ها مطابق با جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول شماره (۴) ابعاد و عوامل محیط داخلی نزاجا

شماره گویه	گویه - متغیر	بعد
۱	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور عملیات منطقه ج.ش	۱- عملیات
۲	تهیه و نظارت بر اجرای طرح‌های امنیتی، عملیاتی و جنگی مؤثر و قابل اتکاء در منطقه ج.ش	
۳	همه‌نگی و توانایی نزاجا با سایر نیروها جهت عملیات مشترک در منطقه ج.ش	
۴	کارآمدسازی و به‌روزرسانی روش‌های عملیاتی	
۵	تهیه و اجرای طرح‌ها و دستورالعمل‌های آموزش	۲- آموزش
۶	تقویت آمادگی جسمانی کارکنان نزاجا	
۷	برنامه‌ریزی مؤثر جهت ارتقاء سطح علمی، نظامی، معرفتی، دینی، اطلاعاتی، امنیتی و ... کارکنان	
۸	بهبود ساختار رزمی یگان‌ها	۳- ساختار و سازمان
۹	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور اطلاعات در خصوص منطقه ج.ش	۴- اطلاعات
۱۰	هدایت و رهبری امور اطلاعاتی نزاجا	
۱۱	برقراری ارتباط و همه‌نگی مؤثر با سایر سازمان‌های اطلاعاتی	
۱۲	ارتباطات امن، پایدار و چندلایه	۵- فاوا
۱۳	ارتقاء توان سایبری نزاجا در منطقه ج.ش	
۱۴	شبکه فرماندهی و کنترل هوشمند در منطقه ج.ش	
۱۵	تهیه و اجرای طرح‌ها، روش‌ها و دستورالعمل‌های نیروی انسانی	

انجام مؤثر و مکفی امور عملیات کارگزینی کارکنان پایور، وظیفه، احتیاط نیرو و نظارت بر آن	۱۶	۶- نیروی انسانی
تهیه مؤثر و مکفی طرح‌ها، انجام امور اداری و خدماتی مربوط به روحیه و رفاه کارکنان در منطقه ج.ش	۱۷	
نظارت مؤثر بر اداره اعتبارات، بودجه و امور مالی	۱۸	۷- بودجه و اعتبارات
مکفی بودن منابع درآمد داخلی، مستقل، پایدار و متناسب در نزاجا جهت اجرای برنامه‌های تنظیم‌شده	۱۹	
طرح‌ریزی و اجرای مؤثر فعالیت‌های آمادی و پشتیبانی	۲۰	۸- آماد و پشتیبانی
برنامه‌ریزی، کنترل و پشتیبانی طرح‌های لجستیکی نزاجا	۲۱	
مشاوره تخصصی صحیح در امور عمرانی، مهندسی رزمی، دفاعی، اراضی و املاک و مسکن غیرسازمانی	۲۲	۹- مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی
روند مناسب در تهیه، پیشنهاد، تصویب پروژه‌های مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی و نظارت بر چگونگی اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها	۲۳	
نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی	۲۴	۱۰- فرهنگی، اعتقادی، ارزشی
انجام مؤثر و کارآمد وظایف روابط عمومی و تولید برنامه‌های رادیوتلوویزیونی	۲۵	

جدول شماره (۵) معنی‌داری آزمون خی دو گویه‌های پرسش‌نامه (آمار آزمونی فریدمن)

۵۴	تعداد جامعه نمونه
۵۷۰/۲۸۸	کای اسکوار (خی دو)
۲۴	df - درجات آزادی = ۲۴ - ۱ = ۲۵
۰/۰۰۰	sig=سطح معناداری با ۳ درجه آزادی

معنی‌دار بودن آزمون خی دو بدین معناست که رتبه‌بندی گویه‌ها از نظر جامعه نمونه بامعناست و گویه‌ها از نظر نقش و اهمیت با یکدیگر متفاوت هستند.

جدول شماره (۶) محاسبه ضریب پایایی متغیرهای پرسش‌نامه

متغیر	تعداد پاسخ‌دهندگان	تعداد متغیر	آلفای کرونباخ بر اساس موارد استانداردشده	آلفای کرونباخ
متغیرهای عوامل محیطی نزاجا	۵۴	۲۵	۰/۸۷۵	۰/۸۹۱

به دست آمده عدد آلفای کروباخ ۰/۸۹۱، نشان دهنده این موضوع است که مقدار سازگاری درونی ۲۵ گویه پرسشنامه تحقیق در سطح بسیار خوب است و به این معناست که گویه‌ها بیشترین ارتباط را با هدف تحقیق دارند و پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار است.

جدول شماره (۷) نتایج حاصل از آزمون چولگی و کشیدگی داده‌ها برای ارزیابی میزان پراکندگی فراوانی داده‌ها را نشان می‌دهد و بیانگر توزیع غیرنرمال داده‌ها بوده و لزوم استفاده از آزمون‌های ناپارامتریک را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۷) نتایج آزمون چولگی و کشیدگی داده‌ها Skewness-Kurtosis

نتیجه آزمون	خطای استاندارد	Kurtosis		کد عامل	R
		نتیجه آزمون	خطای استاندارد		
-۲/۶۶۳	۰/۳۲۵	۱۲/۶۴۷	۰/۶۳۹	Op۱	۱
-۴/۷۳۷	۰/۳۲۵	۲۸/۶۷۳	۰/۶۳۹	Op۲	۲
-۲/۱۹۰	۰/۳۲۵	۳/۸۱۴	۰/۶۳۹	Op۳	۳
-۲/۷۰۱	۰/۳۲۵	۸/۳۳۸	۰/۶۳۹	Op۴	۴
-۲/۳۱۴	۰/۳۲۵	۵/۵۳۰	۰/۶۳۹	Ed۵	۵
-۲/۲۶۷	۰/۳۲۵	۵/۱۶۵	۰/۶۳۹	Ed۶	۶
-۲/۳۱۱	۰/۳۲۵	۴/۵۱۹	۰/۶۳۹	Ed۷	۷
-۳/۳۳۱	۰/۳۲۵	۱۳/۶۱۸	۰/۶۳۹	St۸	۸
-۰/۹۷۲	۰/۳۲۵	۱/۲۴۵	۰/۶۳۹	In۹	۹
-۳/۳۶۰	۰/۳۲۵	۱۷/۵۸۲	۰/۶۳۹	In۱۰	۱۰
-۳/۱۲۸	۰/۳۲۵	۱۲/۴۴۰	۰/۶۳۹	In۱۱	۱۱
-۲/۷۸۷	۰/۳۲۵	۱۰/۰۲۹	۰/۶۳۹	Fa۱۲	۱۲
-۲/۲۹۳	۰/۳۲۵	۵/۳۷۵	۰/۶۳۹	Fa۱۳	۱۳
-۲/۷۲۱	۰/۳۲۵	۸/۲۸۹	۰/۶۳۹	Fa۱۴	۱۴

۱۵	Hu.r15	۰/۶۳۹	۵/۴۹۸	۰/۳۲۵	-۲/۲۸۴
۱۶	Hu.r16	۰/۶۳۹	-۰/۵۶۱	۰/۳۲۵	-۰/۰۴۶
۱۷	Hu.r17	۰/۶۳۹	۱/۰۵۰	۰/۳۲۵	-۰/۲۰۵
۱۸	Bu.c18	۰/۶۳۹	۸/۷۳۷	۰/۳۲۵	-۲/۸۰۴
۱۹	Bu.c19	۰/۶۳۹	۰/۱۳۲	۰/۳۲۵	-۰/۳۶۸
۲۰	Lo20	۰/۶۳۹	۵/۸۹۱	۰/۳۲۵	-۲/۳۹۴
۲۱	Lo21	۰/۶۳۹	۸/۵۴۷	۰/۳۲۵	-۲/۸۰۰
۲۲	En.s.c22	۰/۶۳۹	-۰/۳۲۱	۰/۳۲۵	۰/۰۸۲
۲۳	En.s.23 c	۰/۶۳۹	۰/۱۷۹	۰/۳۲۵	۰/۲۶۷
۲۴	C.b.v24	۰/۶۳۹	۴/۰۳۹	۰/۳۲۵	-۲/۱۶۵
۲۵	C.b.v25	۰/۶۳۹	-۰/۵۰۰	۰/۳۲۵	۰/۰۱۵

برای تعیین اولویت و رتبه‌بندی عوامل احصاء شده از منظر خبرگان بر اساس محیط داخلی نزاجا و آزمون اینکه حداقل دو عامل محیطی وجود دارد که دارای رتبه متفاوت هستند از روش آماری آزمون رتبه‌بندی فریدمن در سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شد. فرضیه در این آزمون به‌عنوان یک راهنمای عمل در تحقیق عمل می‌کند و با ارائه یک چارچوب نظری، به محقق کمک می‌کند تا به‌طور هدفمند و سامانمند به پاسخ سوالات تحقیق خود دست یابد. هدف از کاربرد آزمون، اولویت‌بندی عوامل اولویت‌بندی عوامل محیط داخلی نزاجا با عوامل مربوط به آن (۲۵ گویه) است. در این آزمون به دنبال اثبات فرض‌های **H0** یا **H1** به شرح ذیل می‌پردازیم:

H0: تمامی عوامل محیط داخلی نزاجا دارای رتبه یکسانی می‌باشند.

H1: حداقل دو عامل محیطی وجود دارد که رتبه آن‌ها متفاوت است. اولویت‌بندی عوامل محیط داخلی نزاجا بر اساس نتایج حاصل از آزمون در جدول شماره (۸) نشان داده شده است.

جدول شماره (۸) اولویت‌بندی عوامل محیط داخلی بر اساس نتایج آزمون فریدمن

رتبه میانگین	رتبه	کد عامل	گویه - متغیر
۲۰/۰۳	۱	Op۱	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور عملیات
۱۸/۶۰	۲	Op۲	تهیه و نظارت بر اجرای طرح‌های امنیتی، عملیاتی و جنگی مؤثر و قابل اتکاء
۱۷/۳۹	۳	Op۴	کارآمدسازی و به‌روزرسانی روش‌های عملیاتی
۱۶/۳۱	۴	St۸	بهبود ساختار رزمی یگان‌ها
۱۶/۰۶	۵	In۱۰	هدایت و رهبری مؤثر قسمت‌های مختلف اطلاعاتی نزاجا
۱۵/۸۵	۶	Fa۱۲	ارتباطات امن، پایدار و چندلایه
۱۵/۷۴	۷	In۱۱	برقراری ارتباط و هماهنگی مؤثر با سایر سازمان‌های اطلاعاتی
۱۵/۶۵	۸	In۹	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور اطلاعات در خصوص منطقه ج.ش
۱۵/۵۲	۹	Ot.F.A۲۴	نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی
۱۵/۳۱	۱۰	Ed۵	تهیه و اجرای طرح‌ها و دستورالعمل‌های آموزش
۱۴/۹۶	۱۱	Ed۷	برنامه‌ریزی مؤثر جهت ارتقاء سطح علمی، نظامی، معرفتی، دینی، اطلاعاتی، امنیتی و ... کارکنان
۱۴/۷۸	۱۲	Op۳	هماهنگی و توانایی با سایر نیروها در عملیات مشترک در منطقه ج.ش
۱۴/۳۵	۱۳	Bu.c۱۸	نظارت مؤثر بر اداره اعتبارات، بودجه و امور مالی
۱۴/۲۲	۱۴	Fa۱۳	ارتقاء توان سایبری نزاجا در منطقه ج.ش
۱۴/۱۰	۱۵	Fa۱۴	شبکه فرماندهی و کنترل هوشمند در منطقه ج.ش
۱۴/۰۳	۱۶	Lo۲۱	برنامه‌ریزی، کنترل و پشتیبانی طرح‌های لجستیکی نزاجا
۱۳/۳۴	۱۷	Lo۲۰	طرح‌ریزی و اجرای مؤثر فعالیت‌های آمادی و پشتیبانی
۱۳/۱۶	۱۸	Hu.r۱۵	تهیه و اجرای طرح‌ها، روش‌ها و دستورالعمل‌های نیروی انسانی
۱۲/۲۶	۱۹	Ed۶	تقویت آمادگی جسمانی کارکنان نزاجا
۶/۶۲	۲۰	Hu.r۱۶	انجام مؤثر و مکفی امور عملیات کارگزینی کارکنان پاپور، وظیفه، احتیاط نیرو و نظارت بر آن

۶/۱۲	مشاوره تخصصی صحیح در امور عمرانی، مهندسی رزمی، دفاعی، اراضی و املاک و مسکن غیرسازمانی	En.s.c۲۲	۲۱
۵/۳۵	تهیه مؤثر و مکفی طرح‌ها، انجام امور اداری و خدماتی مربوط به روحیه و رفاه کارکنان	Hu.r۱۷	۲۲
۵/۲۵	روند مناسب در تهیه، پیشنهاد، تصویب پروژه‌های مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی و نظارت بر چگونگی اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها	En.s.c۲۳	۲۳
۵/۱۴	مکفی بودن منابع درآمد داخلی، مستقل، پایدار و متناسب در نزاها جهت اجرای برنامه‌های تنظیم‌شده	Bu.c۱۹	۲۴
۴/۸۶	انجام مؤثر و کارآمد وظایف روابط عمومی و تولید برنامه‌های رادیوتلوویزیونی	Ot.F.A۲۵	۲۵

در جدول شماره (۹) به منظور بررسی نظر پاسخ‌دهندگان در مورد ماهیت هر گویه متناسب با ابعاد ۱۰ گانه محیط داخلی نزاها، از منظر قوت، ضعف بودن و ارزیابی سطح معناداری اختلاف نظر پاسخ‌دهندگان در مورد ماهیت هر گویه از آزمون خی دو در سطح اطمینان ۰/۹۵ استفاده شد. از جنبه آماری بین فراوانی مشاهده‌شده و فراوانی مورد انتظار تفاوت وجود دارد و فراوانی طبقات با یکدیگر برابر نیست. گویه‌ای که نمره میانگین ۶ و بالاتر (نمره میانگین ۶ الی ۱۰) از پاسخ‌دهندگان را کسب کرده است ماهیت قوت منظور شده است و گویه‌ای که نمره میانگین ۵ و کمتر (نمره میانگین ۱ الی ۵) از پاسخ‌دهندگان را کسب کرده است، ماهیت ضعف منظور شده است. در جمع‌بندی گویه‌ای که بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان آن را به‌عنوان قوت یا ضعف تعیین کرده بودند، انتخاب به‌عنوان ماهیت عامل تعیین گردید.

جدول شماره (۹) آزمون خوبی برازندگی عوامل محیط داخلی نزاها

شماره گویه	کد گویه	فراوانی قوت‌ها	فراوانی ضعف‌ها	مقدار خی دو	سطح معناداری sig	ماهیت
۱	Op۱	۵۳	۱	۳۹/۱۴۸	۰/۰۰۰	قوت
۲	Op۲	۵۳	۱	۵۳/۵۵۶	۰/۰۰۰	قوت
۳	Op۳	۴۸	۶	۴۱/۹۲۶	۰/۰۰۰	قوت
۴	Op۴	۵۱	۳	۵۲/۸۸۹	۰/۰۰۰	قوت
۵	Ed۵	۵۰	۴	۵۲/۸۱۵	۰/۰۰۰	قوت

قوت	۰/۰۰۰	۳۸/۴۰۷	۵	۴۹	Ed۶	۶
قوت	۰/۰۰۰	۴۱/۹۲۶	۵	۴۹	Ed۷	۷
قوت	۰/۰۰۰	۵۹/۵۵۶	۲	۵۲	St۸	۸
قوت	۰/۰۰۰	۵۱/۷۷۸	۱	۵۳	In۹	۹
قوت	۰/۰۰۰	۲۶/۱۴۸	۱	۵۳	In۱۰	۱۰
قوت	۰/۰۰۰	۴۸/۲۲۲	۲	۵۲	In۱۱	۱۱
قوت	۰/۰۰۰	۵۶/۲۲۲	۲	۵۲	Fa۱۲	۱۲
قوت	۰/۰۰۰	۵۴/۳۷۰	۴	۵۰	Fa۱۳	۱۳
قوت	۰/۰۰۰	۶۷/۳۳۳	۳	۵۱	Fa۱۴	۱۴
قوت	۰/۰۰۰	۷۸/۲۲۲	۴	۵۰	Hu.r۱۵	۱۵
ضعف	۰/۰۰۰	۵۴/۴۴۴	۳۰	۲۴	Hu.r۱۶	۱۶
ضعف	۰/۰۰۰	۷۹/۶۶۷	۳۱	۲۳	Hu.r۱۷	۱۷
قوت	۰/۰۰۰	۹۴/۰۳۷	۳	۵۱	Bu.c۱۸	۱۸
ضعف	۰/۰۰۰	۳۶/۰۰۰	۲۹	۲۵	Bu.c۱۹	۱۹
قوت	۰/۰۰۰	۵۷/۴۸۱	۴	۵۰	Lo۲۰	۲۰
قوت	۰/۰۰۰	۶۰/۰۰۰	۳	۵۱	Lo۲۱	۲۱
ضعف	۰/۰۰۰	۴۰/۸۸۹	۲۸	۲۶	En.s.c۲۲	۲۲
ضعف	۰/۰۰۰	۶۸/۶۶۷	۴۰	۱۴	En.s.c۲۳	۲۳
قوت	۰/۰۰۰	۱۹/۳۳۳	۵	۴۸	C.b.v۲۴	۲۴
ضعف	۰/۰۰۰	۲۹/۵۵۶	۲۹	۲۵	C.b.v۲۵	۲۵

نتایج حاصل از جدول شماره (۹) مؤید این مطلب است که بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان از ۲۵ گویه عوامل محیط داخلی ماهیت ۱۹ گویه ماهیت قوت و ۶ گویه ماهیت ضعف دارند. در ادامه جدول شماره (۱۰) اولویت‌بندی عوامل محیط داخلی نزاجا بر اساس میانگین آن‌ها به همراه انحراف معیار، حداقل و حداکثر مقدار را نشان می‌دهد. در

گویه‌هایی که از میانگین برابر برخوردار هستند، متغیری که از انحراف معیار کمتری برخوردار بود در رتبه بالاتری قرار گرفته است.

جدول شماره (۱۰) رتبه‌بندی عوامل محیط داخلی نزاجا (با آزمون خی دو)

رتبه	ردیف گویه	بعد	گویه - متغیر	انحراف معیار	میانگین ساده ^۱
۱	۱	عملیات	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور عملیات	۱/۱۰۶	۸/۷۲
۲	۲	عملیات	تهیه و نظارت بر اجرای طرح‌های امنیتی، عملیاتی و جنگی مؤثر و قابل اتکاء	۱/۰۴۱	۸/۴۸
۳	۴	عملیات	کارآمدسازی و به‌روزرسانی روش‌های عملیاتی	۱/۶۱۱	۸/۱۷
۴	۹	اطلاعات	مشاوره مناسب به فرماندهی در امور اطلاعات در خصوص منطقه ج.ش	۰/۹۶۰	۸/۱۵
۵	۱۰	اطلاعات	هدایت و رهبری مؤثر قسمت‌های مختلف اطلاعاتی نزاجا	۱/۱۰۰	۸/۱۳
۶	۸	ساختار و سازمان	بهبود ساختار رزمی یگان‌ها	۱/۴۸۵	۸/۰۶
۷	۱۱	اطلاعات	برقراری ارتباط و هماهنگی مؤثر با سایر سازمان‌های اطلاعاتی	۱/۲۷۴	۸/۰۰
۸	۱۲	فاوا	ارتباطات امن، پایدار و چندلایه	۱/۳۳۲	۸/۰۰
۹	۲۴	فرهنگی، اعتقادی	نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی	۱/۶۷۵	۷/۸۰
۱۰	۵	آموزش	تهیه و اجرای طرح‌ها و دستورالعمل‌های آموزش	۱/۹۱۳	۷/۷۶
۱۱	۱۸	بودجه و اعتبارات	نظارت مؤثر بر اداره اعتبارات، بودجه و امور مالی	۱/۵۸۸	۷/۶۹
۱۲	۲۱	آمد و پشتیبانی	برنامه‌ریزی، کنترل و پشتیبانی طرح‌های لجستیکی نزاجا	۱/۶۴۸	۷/۶۷
۱۳	۱۴	فاوا	شبکه فرماندهی و کنترل هوشمند در منطقه ج.ش	۱/۷۴۸	۷/۶۷
۱۴	۷	آموزش	برنامه‌ریزی مؤثر جهت ارتقاء سطح علمی، نظامی، معرفتی، دینی، اطلاعاتی، امنیتی و ... کارکنان	۱/۹۲۷	۷/۶۱
۱۵	۱۳	فاوا	ارتقاء توان سایبری نزاجا در منطقه ج.ش	۱/۸۰۸	۷/۵۷
۱۶	۳	عملیات	هماهنگی و توانایی با سایر نیروها در عملیات مشترک در منطقه ج.ش	۱/۹۷۷	۷/۵۷

۷/۵۴	۱/۵۷۵	تهیه و اجرای طرح‌ها، روش‌ها و دستورالعمل‌های نیروی انسانی	نیروی انسانی	۱۵	۱۷
۷/۴۸	۱/۸۴۰	طرح‌ریزی و اجرای مؤثر فعالیت‌های آمادی و پشتیبانی	آمد و پشتیبانی	۲۰	۱۸
۷/۳۳	۱/۶۷۱	تقویت آمادگی جسمانی کارکنان نزاجا	آموزش	۶	۱۹
۵/۸۵	۱/۶۸۷	انجام مؤثر و مکفی امور عملیات کارگزینی کارکنان پایور، وظیفه، احتیاط نیرو و نظارت بر آن	نیروی انسانی	۱۶	۲۰
۵/۸۰	۱/۸۶۱	مشاوره تخصصی صحیح در امور عمرانی، مهندسی و پ خ ر	مهندسی	۲۲	۲۱
۵/۵۷	۱/۵۶۱	تهیه مؤثر و مکفی طرح‌ها، انجام امور اداری و خدماتی مربوط به روحیه و رفاه کارکنان	نیروی انسانی	۱۷	۲۲
۵/۵۲	۱/۸۶۱	مکفی بودن منابع درآمد داخلی، مستقل، پایدار و متناسب در نزاجا جهت اجرای برنامه‌های تنظیم‌شده	بودجه و اعتبارات	۱۹	۲۳
۵/۴۳	۱/۸۸۹	انجام مؤثر و کارآمد وظایف روابط عمومی و تولید برنامه‌های رادیوتلوویزیونی	فرهنگی، اعتقادی	۲۵	۲۴
۵/۱۷	۱/۶۵۷	روند مناسب در تهیه، پیشنهاد، تصویب پروژه‌های مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی و نظارت بر چگونگی اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها	مهندسی و پ خ ر	۲۳	۲۵

نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

نتیجه‌گیری: در این پژوهش، باهدف بهبود عملکرد و دستیابی به اهداف راهبردی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا) در مواجهه با تهدیدات منطقه‌ای در جنوب شرق کشور، به تحلیل و شناسایی نقاط قوت و ضعف عوامل محیط داخلی سازمان پرداخته شد. تحلیل عوامل داخلی، گامی اساسی در راستای بهره‌گیری بهینه از شایستگی‌ها و مقابله با چالش‌های موجود در سازمان است.

نتایج این تحقیق، عوامل داخلی نزاجا مرتبط با راهبردهای نظامی را در قالب ۱۰ بعد و ۲۵ عامل کلیدی شناسایی و دسته‌بندی کرده است (۱- امور عملیات با چهار عامل ۲- امور آموزش با سه عامل ۳- امور ساختار و سازمان با یک عامل ۴- امور اطلاعات با سه عامل ۵- امور فاوا با سه عامل ۶- امور نیروی انسانی با سه عامل ۷- امور بودجه و اعتبارات با دو عامل ۸- امور آمد و پشتیبانی با دو عامل ۹- امور مهندسی و پشتیبانی خ.ر با دو عامل ۱۰- امور فرهنگی، اعتقادی، ارزشی با دو عامل). این دسته‌بندی، زمینه را برای ارزیابی دقیق‌تر و تدوین راهکارهای مؤثرتر در جهت تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف

فراهم می‌سازد. نتایج این تحقیق می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های آتی و تصمیم‌گیری‌های راهبردی در نزاجا مورد استفاده قرار گیرد به شرح ذیل تدوین و تنظیم گردید.

۱- بعد عملیات:

- مشاوره مناسب به فرماندهی در امور عملیات در منطقه ج.ش
- تهیه و نظارت بر اجرای طرح‌های امنیتی، عملیاتی و جنگی مؤثر و قابل اتکاء در منطقه ج.ش

- هماهنگی و توانایی با سایر نیروها جهت عملیات مشترک در منطقه ج.ش
- کارآمدسازی و به‌روزرسانی روش‌های عملیاتی

۲- بعد آموزش:

- تهیه و اجرای طرح‌ها و دستورالعمل‌های آموزش
- تقویت آمادگی جسمانی کارکنان نزاجا
- برنامه‌ریزی مؤثر جهت ارتقاء سطح علمی، نظامی، معرفتی، دینی، اطلاعاتی، امنیتی کارکنان و ...

۳- بعد ساختار و سازمان:

- بهبود ساختار رزمی یگان‌ها

۴- بعد اطلاعات:

- مشاوره مناسب به فرماندهی در امور اطلاعات منطقه ج.ش
 - هدایت و رهبری امور اطلاعاتی نزاجا
 - برقراری ارتباط و هماهنگی مؤثر با سایر سازمان‌های اطلاعاتی
- ۵- بعد فاوا:

- ارتباطات امن، پایدار و چندلایه
- ارتقاء توان سایبری نزاجا در منطقه
- شبکه فرماندهی و کنترل هوشمند در منطقه ج.ش

۶- بعد نیروی انسانی:

- تهیه و اجرای طرح‌ها، روش‌ها و دستورالعمل‌های نیروی انسانی

- انجام مؤثر و مکفی امور عملیات کارگزینی کارکنان پایور، وظیفه، احتیاط نیرو و نظارت بر آن
 - تهیه مؤثر و مکفی طرح‌ها، انجام امور اداری و خدماتی مربوط به روحیه و رفاه کارکنان در منطقه
 - ۷- بعد بودجه و اعتبارات:
 - نظارت مؤثر بر اداره اعتبارات، بودجه و امور مالی
 - مکفی بودن منابع درآمد داخلی، مستقل، پایدار و متناسب در نزاجا جهت اجرای برنامه‌های تنظیم‌شده
 - ۸- بعد آماد و پشتیبانی:
 - طرح‌ریزی و اجرای مؤثر فعالیت‌های آمادی و پشتیبانی
 - برنامه‌ریزی، کنترل و پشتیبانی طرح‌های لجستیکی نزاجا
 - ۹- بعد مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی:
 - مشاوره تخصصی صحیح در امور عمرانی، مهندسی رزمی، دفاعی، اراضی و املاک و مسکن غیرسازمانی
 - روند مناسب در تهیه، پیشنهاد، تصویب پروژه‌های مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی و نظارت بر چگونگی اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها
 - ۱۰- بعد فرهنگی، اعتقادی، ارزشی:
 - نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی
 - انجام مؤثر و کارآمد وظایف روابط عمومی و تولید برنامه‌های رادیوتلوویزیونی
- از ۲۵ عامل احصاء شده، تعداد ۱۹ عامل در قالب نقاط قوت و ۶ عامل در قالب نقاط ضعف به شرح ذیل تعیین گردیده‌اند.

الف- عوامل قوت:

- ۱- مشاوره مناسب به فرماندهی در امور عملیات در منطقه ج.ش
- ۲- تهیه و نظارت بر اجرای طرح‌های امنیتی، عملیاتی و جنگی مؤثر و قابل اتکاء
- ۳- کارآمدسازی و به‌روزرسانی روش‌های عملیاتی
- ۴- مشاوره مناسب به فرماندهی در امور اطلاعات منطقه ج.ش
- ۵- هدایت و رهبری مؤثر قسمت‌های مختلف اطلاعاتی نزاجا

- ۶- بهبود ساختار رزمی یگان‌ها
- ۷- برقراری ارتباط و هماهنگی مؤثر با سایر سازمان‌های اطلاعاتی
- ۸- ارتباطات امن، پایدار و چندلایه
- ۹- نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی
- ۱۰- تهیه و اجرای طرح‌ها و دستورالعمل‌های آموزش
- ۱۱- نظارت مؤثر بر اداره اعتبارات، بودجه و امور مالی
- ۱۲- برنامه‌ریزی، کنترل و پشتیبانی طرح‌های لجستیکی نزا
- ۱۳- شبکه فرماندهی و کنترل هوشمند در منطقه ج.ش
- ۱۴- برنامه‌ریزی مؤثر جهت ارتقاء سطح علمی، نظامی، معرفتی، دینی، اطلاعاتی، امنیتی و ... کارکنان
- ۱۵- ارتقاء توان سایبری نزا در منطقه
- ۱۶- هماهنگی و توانایی با سایر نیروها جهت عملیات مشترک در منطقه ج.ش
- ۱۷- هماهنگی و توانایی با سایر نیروها جهت عملیات مشترک در منطقه ج.ش
- ۱۸- طرح‌ریزی و اجرای مؤثر فعالیت‌های آمادی و پشتیبانی
- ۱۹- تقویت آمادگی جسمانی کارکنان نزا

ب- عوامل ضعف:

- ۱- ضعف در امور عملیات کارگزینی کارکنان پایور، وظیفه، احتیاط نیرو و نظارت بر آن
 - ۲- ضعف در امور عمرانی، مهندسی رزمی، دفاعی، اراضی و املاک و مسکن غیرسازمانی
 - ۳- ضعف در طرح‌ها، انجام امور اداری و خدماتی مربوط به روحیه و رفاه کارکنان
 - ۴- ضعف منابع درآمد داخلی، مستقل، پایدار و متناسب در نزا جهت اجرای برنامه‌های تنظیم‌شده
 - ۵- ضعف در روابط عمومی و تولید برنامه‌های رادیوتلوویزیونی
 - ۶- ضعف در تهیه، پیشنهاد، تصویب پروژه‌های مهندسی و پشتیبانی خدمات رزمی و نظارت بر چگونگی اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها
- ارتقاء جایگاه و پیشرفت نیروی زمینی جمهوری اسلامی ایران مستلزم اتخاذ یک راهبرد جامع و چندوجهی است که بر محورهای کلیدی نوسازی تجهیزات، ارتقاء توانمندی‌های انسانی، توسعه صنایع دفاعی بومی، تقویت دیپلماسی دفاعی و آمادگی در برابر تهدیدات

غیرمتعارف استوار است. نوآوری، خودکفایی و هم‌افزایی با دیگر نیروهای مسلح، ابزارهای اصلی برای دستیابی به بازدارندگی فعال و هوشمند محسوب می‌شوند. تحقق این مهم نیازمند تعهد بلندمدت، تخصیص منابع کافی و مدیریت خردمندانه در تمامی سطوح می‌باشد تا نیروی زمینی بتواند نقش مؤثر خود را در حفظ امنیت و ثبات منطقه ایفا نماید. نکته حائز اهمیت این است که اصول و رویکردهای بیان‌شده با اندکی تعدیل و بومی‌سازی، می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر نیروهای مسلح در سطح ملی مورد استفاده قرار گیرد. به‌عبارت‌دیگر، تمرکز بر خودکفایی، نوآوری، توسعه منابع انسانی و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، عناصر کلیدی هستند که می‌توانند در ارتقاء توان دفاعی و ایجاد ثبات در کشور نقش بسزایی ایفا کنند. تحقق این امر نیازمند تعهد بلندمدت، تخصیص منابع کافی و مدیریت خردمندانه در تمامی سطوح است تا نیروهای مسلح بتوانند نقش مؤثر خود را در حفظ امنیت و ثبات ایفا نمایند.

محدودیت‌ها:

هر پژوهشی، هرچند دقیق و جامع، با محدودیت‌هایی نیز همراه است. یکی از محدودیت‌های این پژوهش، دسترسی محدود به برخی اطلاعات طبقه‌بندی‌شده و حساسیت‌های سازمانی در محیط‌های نظامی بود که منجر به استفاده از روش تمام شمار در بخش کمی گردید. همچنین، تمرکز جغرافیایی بر منطقه جنوب شرق کشور، هرچند برای اهداف پژوهش ضروری بود، ممکن است قابلیت تعمیم‌پذیری مستقیم نتایج به کل ساختار نزاجا را کاهش دهد. باین‌حال، تلاش شد با انتخاب دقیق خبرگان و استفاده از روش‌های دلفی و نمونه‌گیری هدفمند، این محدودیت‌ها به حداقل برسند.

برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود:

الف- توسعه و نهادینه‌سازی فرهنگ سازمانی:

هدف: نهادینه‌سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر درک عمیق تهدیدات منطقه، باور به ارزش‌های ملی، ترویج اندیشه بومی و توسعه آموزش مستمر در نزاجا.

نهاد مسئول: معاونت آموزش نزاجا و سازمان عقیدتی سیاسی

گام‌های اجرایی:

- ارزیابی وضعیت فعلی فرهنگ سازمانی از طریق نظرسنجی، مصاحبه و گروه‌های کانونی با کارکنان نزاجا و در ادامه تدوین برنامه جامع توسعه فرهنگ سازمانی با مشارکت خبرگان

فرهنگی، نظامی و اساتید دانشگاهی. این برنامه شامل اهداف، استراتژی‌ها، تاکتیک‌ها و شاخص‌های ارزیابی خواهد بود.

- اجرای برنامه‌های آموزشی و فرهنگی (کارگاه‌ها، هم‌اندیشی‌ها، دوره‌های آموزشی) باهدف ترویج ارزش‌های ملی، اندیشه بومی و درک تهدیدات منطقه.

- ایجاد و تقویت رسانه‌های داخلی نزاجا (وبسایت، مجله، رادیو) برای انتشار محتوای فرهنگی و آموزشی مرتبط، پایش و ارزیابی مستمر اثربخشی برنامه‌ها از طریق جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل بازخوردها و مقایسه با شاخص‌های تعیین‌شده.

ب- تقویت جایگاه نظامی نزاجا: از طریق جذب و ارتقای کارکنان توانمند، رصد مستمر صحنه عملیات، تعامل مؤثر با نهادهای تصمیم‌ساز و توسعه قابلیت‌های فناوری.

- جذب و ارتقای کارکنان توانمند در اولویت قرار گیرد.

- رصد مستمر و دقیق صحنه عملیات انجام شود.

- تعامل مؤثر با نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر تقویت گردد.

- قابلیت‌های فناوری نزاجا به‌صورت مستمر و متناسب با نوع تهدیدات پیش رو اصلاح و توسعه یابد.

پ- کاهش ارائه اطلاعات نادرست: بر اساس یافته‌های میدانی این پژوهش، راهکارهای زیر برای کاهش ارائه اطلاعات نادرست پیشنهاد می‌شود:

- ایجاد محیطی شفاف و بدون پنهان‌کاری

- استقرار نظام نظارت مستقل و ایجاد مکانیسم پاسخگویی برای مسئولین

- آموزش مستمر در زمینه اهمیت ارائه آمار دقیق و صحیح، همراه با طراحی سیستم پاداش و تنبیه مناسب

پیشنهاد‌های آتی پژوهش:

الف- پژوهش‌های مشابهی با تمرکز بر سایر مناطق جغرافیایی و عملیاتی کشور صورت پذیرد تا نتایج جامع‌تری در سطح کلان نزاجا به دست آید.

ب- از روش‌های تحلیل عاملی اکتشافی یا تأییدی در صورت امکان دسترسی به نمونه‌های بزرگ‌تر و داده‌های پارامتریک برای شناسایی ساختار پنهان عوامل استفاده شود.

قدردانی

از فرمانده محترم دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران سرتیپ دکتر حسین ولی وند زمانی و کلیه اساتید، اندیشمندان و پژوهشگرانی که در خلال تحقیق خالصانه دیدگاه‌ها و نقطه نظرات علمی و کارشناسی خود را ارائه نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

(۱) مقاله‌های چاپ‌شده نشریه یا فصلنامه:

- جهانشاهی، علیرضا، (۱۳۹۷) راهبردهای دفاعی ج.ا.ا در منطقه شمال شرق با تأکید بر نقش عوامل ژئوپلیتیکی، رساله دکتری، دانشگاه دفاع ملی
- دانش‌آشتیانی، محمدباقر، (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر در تبیین و تدوین دکترین نظامی، فصلنامه مطالعات دفاعی و استراتژیک
- قیصری، نورالله و خضری، احسان، (۱۳۹۵)، سیاست دفاعی نظام جمهوری اسلامی ایران: بررسی اسناد کلان، فصلنامه علمی پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۷، ص ۷۴۴-۵۷

- کلاتری، فتح‌الله، (۱۳۹۴)، واکاوی راهبردهای نظامی آمریکا در جنگ‌های حال و آینده، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۵۱، ص ۳۲
- نودری، فضل‌الله، (۱۳۹۹)، تأثیر عوامل ژئوپلیتیک (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی) سواحل مکران در حوزه دریای عمان بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هجدهم، شماره ۱۱، ص ۲۸۶-۲۶۳

(۲) مقاله‌های کنفرانسی:

- اخوان، علیرضا و همکاران، (۱۳۹۵)، مدیریت تغییر و تحول سازمانی، کنفرانس بین‌المللی نخبگان مدیریت،
- اسماعیلی، محمد، علوی، سید محمد، (۱۳۹۹)، بررسی و مقایسه بودجه نظامی ج.ا.ایران با کشورهای منتخب جهان، فصلنامه راهبرد دفاعی
- انصاری‌فرد، معصومه و حاجی یوسفی، امیرمحمد، (۱۴۰۰)، بازدارندگی به‌مثابه استراتژی امنیتی- دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل، شماره ۵۵
- افتخاری، قاسم، (۱۳۸۸)، سیر استراتژی نظامی در ایران و ابهامات پیرامون آن، فصلنامه سیاست، دوره ۲۹، ص ۵۹

(۳) کتاب:

- آقامحمدی، داود، (۱۳۹۷)، مدیریت راهبردی نظامی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دافوس آجا

- افشردی، محمدحسین، (۱۳۹۸) طرح‌ریزی و هدایت صحنه جنگ و صحنه عملیات، چاپ پنجم، تهران: انتشارات داغا
- حیدرپور، بیژن و کاظمی، مجید، (۱۴۰۱)، آشنایی با نیروها و رسته‌ها، تهران، دانشگاه افسری امام‌علی (ع)
- دانش‌آشتیانی، محمدباقر، (۱۴۰۱)، الگوی مدیریت راهبردی نظامی و تدوین راهبرد نظامی، جزوه آموزشی شماره ۳ مدیریت راهبردی، تهران، دافوس آجا
- دیوید، فرد آر، (۱۳۹۹) مدیریت استراتژیک، ترجمه سید محمد اعرابی، چاپ ۳۸، تهران، نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- شهلائی، ناصر، (۱۳۹۹)، خطوط راهنمای تدوین ارکان جهت‌ساز (مأموریت، چشم‌انداز، ارزش‌ها، سیاست‌ها، اهداف و راهبردها)، تهران، نشر دافوس آجا
- علی احمدی، علیرضا و همکاران، (۱۳۸۴)، نگرشی جامع بر مدیریت استراتژیک، تهران، نشر تولید دانش، چاپ ۱۴
- عزیزی، شهریار و خداداد حسینی، (۱۳۸۷) سید حمید، مدیریت و برنامه‌ریزی استراتژیک رویکردی جامع، تهران، انتشارات اشراقی
- مرادیان، محسن، (۱۳۹۱) مسائل نظامی و راهبردی معاصر، تهران، انتشارات دافوس آجا
- نوبخت، محمدباقر، (۱۳۹۴)، روش تحقیق پیشرفته، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵) فرهنگ دفاعی- امنیتی، تهران نشر سنا
- نیکجو، علی‌احسان و آقا بابایی، زهره، (۱۳۸۵)، نگرشی بر اصول و مبانی مدیریت نظامی ج.ا.ا. در هشت سال دفاع مقدس، تهران، نشر عصر فرزندگان و نقش بیان
- Department of Defence, (2018), Summary of the National Defence Strategy of the United States of America, Retrived from: [dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs, doi.org/10.21236/ada619156](https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/doi.org/10.21236/ada619156)
- Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, Alan N. Hoffman, & Charles E. Bamford, Strategic Management and Business Policy: Globalization, Innovation and Sustainability. Pearson, 2020, doi.org/10.1017/s1833367200006477
- Michael E. Porter, Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Free Press, 1980, doi.org/10.1002/smj.4250020110
- Echevarria, Antulio J, (2017), Military Strategy: A Very Short Introduction, Oxford, doi.org/10.3917/pe.173.0184g

- Edward n, luttwak, (2002), Strategy, The Logic of War and Peace, Revised and Enlarged Edition, London, Harvard University press, doi.org/10.2307/j.ctv1c7zfs

(۴) پایان نامه / رساله:

- آقامحمدی، داود و همکاران، (۱۴۰۱)، قابلیت‌های تیپ‌های رزمی نزاجا برای مقابله با تهدیدات آینده، رساله پژوهشی، مرکز مطالعات راهبردی آجا
- دانشجویان دوره پنجم دکتری فرماندهی عملیات مشترک و مرکب، (۱۳۹۹)، الزامات و چالش‌های طرح‌ریزی و اجرای عملیات مشترک ارتش ج.ا.ا در منطقه جنوب شرق، رساله دکتری، دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش
- فتح‌آبادی، مهدی، (۱۴۰۳)، تدوین راهبردهای نظامی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات منطقه جنوب شرق کشور، رساله دکتری، دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش
- نصیرزاده (مجری پژوهش) و همکاران، (۱۳۹۶)، سناریوهای راهبردی صحنه‌های جنگ آینده ج.ا.ا، رساله پژوهشی، مرکز مطالعات راهبردی آجا